

L'acompanyament internacional a iniciatives civils de pau

Índex

1/ Els conflictes armats actuals.....	2
2/ Les iniciatives de pau	4
3/ Acompanyament internacional a iniciatives civils de pau.....	6

Pràctiques de ciutats

Alto-el-foc!.....	3
Programa de desenvolupament i pau dels Montes de Maria (Colòmbia).....	5
Teixint comunicació per a la veritat i la vida.....	9

Recursos

Bancs d'iniciatives de pau.....	6
Qui recolzar?.....	11

Els conflictes armats actuals són més destructius per la població civil del que mai havien estat. Tot i la dificultat de conviure amb tanta violència, en aquests contextos apareixen gran diversitat d'iniciatives civils que treballen per superar les causes del conflicte i per posar límits a la destrucció produïda pels grups armats. La persistència de moltes d'elles són senyal d'esperança i llavors de canvi dignes de ser reconegudes i recolzades per la societat civil i actors locals internacionals. Acompanyar i ajudar iniciatives civils de pau és una bona forma de cooperar amb països en situació de violència armada.

Aquest document completa els monogràfics "Cooperació municipal per la pau" i "La diplomàcia de via 2 des dels municipis" amb una reflexió i experiències sobre el paper de les iniciatives civils de pau i la cooperació amb elles.

1/ Els conflictes armats actuals

Al llarg de la història, els conflictes armats -les guerres- han evolucionat força. En els últims 60 anys, aquests han adquirit una forma diferent a la que es coneixia fins aleshores. Fins la Segona Guerra Mundial, les guerres es donaven principalment entre estats (conflicte armat internacional), els enfrontaments estaven protagonitzats essencialment pels exèrcits d'aquests estats, i per tant les víctimes, també, eren essencialment soldats, ara ja no és així.

Entenem per **conflicte armat** "tot enfrontament protagonitzat per grups armats regulars o irregulars amb objectius percebuts com incompatibles, en el que l'ús continuat i organitzat de la violència provoca un mínim de 100 víctimes mortals en un any, un greu impacte en el territori i la seguretat humana, i pretén la consecució d'objectius diferenciables dels de la delinqüència comuna".

Font: Adaptat de VVAA (2011). *Alerta 2011! Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz*. Escola de Cultura de Pau. Icaria. Barcelona.

Aquesta definició reflexa algunes de les principals característiques dels conflictes armats actuals:

- **S'originen pel solapament de múltiples causes.** Els conflictes armats són el resultat d'una suma de factors directes (lluita per recursos, lluita per poder polític, conflictes d'autonomia i identitat), i indirectes (la influència d'actors internacionals que treuen profit del conflicte, la proliferació i facilitat d'accés a les armes, etc.).
- **Afecten diferents nivells geogràfics simultàniament.** La immensa majoria dels conflictes armats es desenvolupen a l'interior dels estats, i per tant esdevenen guerres civils. Alhora, les guerres actuals tenen un impacte fort en els països veïns degut a fenòmens com els desplaçaments massius de persones refugiades vers els països fronterers que fugen de la violència, el comerç d'armes des dels països veïns, etc. A més, també tenen una dimensió internacional originada per la premsa i l'opinió pública internacional, la intervenció d'exèrcits d'organismes internacionals, la presència d'empreses multinacionals que es beneficien del conflicte armat, etc.
- **Sorgeixen gran diversitat d'actors armats.** Cada vegada hi ha més quantitat i diversitat d'actors que prenen les armes: exèrcits, grups armats d'oposició, menors soldat, mercenaris, empreses de seguretat

privada... el que dificulta la diferenciació entre població civil i combatents, amb les conseqüències que això suposa per la població civil.

- **Apareixen nous mètodes de combat.** Les armes lleugeres prenen un gran protagonisme: n'hi ha moltes, estan per tot arreu de forma poc controlada pel que tothom hi té accés i en acabar el conflicte armat no desapareixen. Les estratègies bèl·liques estan cada cop més enfocades a atacar la població civil: estratègies com provocar desplaçaments de forma premeditada, o agredir sexualment a les dones de manera sistemàtica, entre d'altres, esdevenen habituals.
- **Causen un fort impacte en la població civil.** Tot plegat provoca unes conseqüències nefastes sobre les poblacions desarmades, les quals han esdevingut la principal víctima dels conflictes armats.
- **Els conflictes amaguen capacitats locals per la pau.** en tot conflicte armat existeixen possibilitats de crear alternatives *noviolentes*, fins i tot en conflictes especialment violents i llargs com Colòmbia o Filipines es donen iniciatives civils per acabar amb la guerra i construir la pau, però aquestes iniciatives tenen molt poca visibilitat i reconeixement, tot i tenir un important paper en la construcció de pau. A elles dediquem aquest monogràfic.

Alto-el-foc!

Objectiu: Supervisar el respecte dels drets humans i del dret internacional humanitari en el conflicte armat de Filipines-Mindanao.

Context: Tot i les revolucions populars dels darrers 25 anys (enderroc del president F.Marcos el 1986, i del president Estrada el 2001), el país està encara en mans d'una oligarquia terratinent, sense voluntat de resoldre els greus problemes estructurals que pateix: corrupció, falta d'infraestructures, subdesenvolupament rural, manca de serveis bàsics, impunitat davant les violacions dels drets humans, etc. El país pateix des de fa anys dos conflictes armats: un amb la guerrilla comunista NPA, nascuda el 1969 com a braç armat del Partit comunista, actualment activa i representada políticament pel FND (Front Nacional Democràtic). L'altra, a l'illa de Mindanao, amb la guerrilla MILF (*Moro Islamic Liberation Front*) per exigir a Manila l'autodeterminació del poble moro, un conjunt de grups etnolingüístics islàmics organitzats políticament en soldanats independents des del segle XV.

Descripció: La xarxa d'entitats Sulong CAHRIHL (*Comprehensive Agreement on Respect for Human Rights and International Humanitarian Law*) és una iniciativa de la societat civil per a promoure els objectius i supervisar el compliment dels compromisos de l'Acord Global sobre el Respecte dels Drets Humans i del Dret Internacional Humanitari amb el que es van comprometre el Govern filipí i el Front Nacional Democràtic al 1998.

We can all do something about it

Sulong CARHRIHL is a citizens' network that promotes and advocates peace, human rights and humanitarian law in areas affected by armed conflict. It promotes the meaningful implementation of the Comprehensive Agreement on Respect for Human Rights and International Humanitarian Law (CARHRIHL) by the Philippine government and the National Democratic Front. Sulong CARHRIHL builds partnerships with other NGOs, peoples and sectoral organizations, local communities, religious and academic institutions and reaches out to individuals who share the same advocacy.

Aquesta iniciativa considera el respecte als drets humans i al Dret Internacional Humanitari com un primer pas imprescindible per a poder construir la pau al país. Junt amb organitzacions locals, la iniciativa publica informes de seguiment de l'alto-al-foc per part dels actors armats.

Resultats: Sulong CAHRHIL s'ha convertit en el principal espai de suport als drets humans i la pau en el marc de les llargues negociacions entre el govern i el FND.

Contacte: Més informació <http://www.sulongnetwork.ph/new/>.

2/ Les iniciatives de pau

La construcció de la pau és un procés complexa i multifactorial que requereix d'iniciatives en tots els nivells de la societat afectada.

S'ha definit la **construcció de la pau** com "la creació d'un conjunt d'actituds, mesures, plantejaments, processos i etapes encaminades a transformar els conflictes violents en relacions i estructures més inclusives i sostenibles."

Lederach, JP. (1998). *Construyendo la paz. Reconciliación sostenible en sociedades divididas*. Bilbao: Bakeaz.

Hi ha una multiplicitat de formes per a construir la pau. Per ser efectives, les iniciatives de pau han de mobilitzar 5 elements de forma conjunta¹:

¹ Barbero, A. (2006). *Construyendo paz en medio de la guerra: Colombia*. Bellaterra: ECP.
Citant Lederach, JP. (2005). *The Moral imagination. The art and soul of building peace*. Bilbao: Bakeaz., i Farhat-Naser, S. (2006). "En tierra de los olivos. Una historia de mujeres por la paz".

1. **La capacitat d'imaginar-nos en una xarxa de relacions que inclogui els nostres enemics.** El reconeixement de que el benestar dels nostres néts i nétes està directament connectat amb el benestar dels néts i nétes dels nostres enemics.
2. **Superar l'anàlisi dual de la realitat** (nosaltres som els bons, ells els dolents) i explorar valors i factors comuns que superin la contradicció excloent.
3. **L'habilitat de mantenir una relació de diàleg amb l'altra persona/comunitat enemiga** tot i les possibles condicions contextuais asimètriques existents i reconegudes per ambdues parts.
4. **Capacitat creativa** per explorar, des del quotidià, noves **dimensions que superin la lògica dels actors armats**, i permetin seguir amb vida per construir alternatives de vida sostenibles i inclusives desvinculades del passat violent.
5. **Acceptar el risc** d'entrar en el misteri d'allò desconegut més enllà del context massa conegut de la violència que reproduceix esquemes de moviments tancats.

Programa de desenvolupament i pau dels Montes de Maria

Objectiu: Impulsar la governabilitat democràtica i el desenvolupament local des de la participació inclusiva dels diferents col·lectius de la regió.

Context: Enmig del conflicte armat Colòmbia, els Montes de Maria és un territori entre el mar Carib, el Magdalena Mig i la serra de Santa Marta que exerceix de corredor i amagatall estratègic per a guerrillers, paramilitars i narcotraficants. Això la fa una zona molt castigada per la violència, amb greus desplaçaments de població, impactes en l'ús de la terra i inseguretat alimentària, empobriment de la població, corrupció i impunitat, i precarietat institucional.

Descripció: El programa de Desenvolupament i Pau de Montes de María busca promoure, en mig del conflicte colombià, les condicions per poder avançar en un desenvolupament humà integral i sostenible per als habitants de la regió, des de criteris inclusius, de participació ciutadana i de cohesió comunitària, i aconseguir així enfortir l'organització de la societat civil, la governabilitat i el desenvolupament local. També pretén col·laborar, des del món local, al final del conflicte armat.

Algunes de les principals activitats realitzades són: La Formació i capacitació de membres de la Xarxa Montemariana en temes sociopolítics i socioeconòmics; acompanyament i enfortiment del procés organitzatiu de la Xarxa Montemariana; enfortiment de la governabilitat democràtica en diversos municipis de la zona; desenvolupament d'un sistema d'informació de qualitat bàsica de vida per promoure la participació en planificació dels ciutadans; impuls en al construcció de xarxes socials i aliances estratègiques a nivell local, regional, nacional o internacional que afavoreixi el desenvolupament de la zona; i enfortiment tècnic de la *Fundación Red Desarrollo y Paz de los Montes de María*.

Resultats: Alguns dels resultats aconseguits han estat:

- La consolidació d'una organització cívica que aglutina diferents xarxes locals (la Fundación Red Desarrollo y Paz) com a facilitador i dinamitzador del Programa de Desenvolupament i Pau.
- La construcció col·lectiva d'una identitat de regió i del marc estratègic del Programa.

- La formació, organització i mobilització d'un gruix important d'actors comunitaris en cada un dels 15 municipis de la zona a partir del que s'ha creat l'estructura base per impulsar el programa i del que s'està teixint i interconnectant-se nombroses xarxes socials i institucionals.
- Compromisos i aliances estratègiques entre actors de la societat civil, dels governs locals, regional i nacional, i de la comunitat internacional per articular les diferents actuacions.
- La reducció de la inseguretat alimentària i millora de les condicions de moltes famílies participants en el programa.

Contacte: <http://www.fmontesdemaria.org>

Com diu John Paul Lederach, més enllà de concentrar-se exclusivament en el contingut i el que es percep com a essència de la lluita, aspectes clarament visibles del conflicte, per fomentar el potencial positiu de transformació inherent en els conflictes cal treballar en aspectes menys visibles: les xarxes de relacions interconnectades que determinen el context ampli del conflicte.

Des d'aquesta mirada s'apunta a una concepció de "processos de pau" més àmplia i profunda que la delimitada a aconseguir uns "acords de pau". Ambdós enfocaments són necessaris i complementaris.

L'enfocament que posa l'èmfasi en els **acords de pau** apunta als passos dels actors armats enfrontats per firmar compromisos i avançar vers la fi de la violència armada.

L'enfocament de **processos de pau** posa l'atenció en els mecanismes i estratègies per canviar el curs de les interrelacions humanes des de cicles de relacions violentes i destructives, envers cicles de relacions de respecte y reconeixement de l'altre.

Les actuacions encaminades a treballar en aquesta segona concepció de processos de pau poden ser molt diverses i abastar molts actors, nivells i

espais geogràfics. Aquest monogràfic es focalitza en les respostes col·lectives locals, comunitàries i cíviques que plantegen el dret a ser. En aquelles iniciatives sorgides de baix a dalt amb l'objectiu de superar les violències rebudes, ja siguin directes (violència armada), estructurals (pobresa, atur, manca de serveis bàsics, etc.) o culturals (estigmatització, etc.).

Contrasta la falta de creativitat i dificultat per avançar de les propostes actuals de pau a escala nacional, amb la riquesa d'iniciatives de diàlegs regionals, pactes territorials o acords humanitaris a escala local o regional. Moltes d'elles són pràctiques originàriament puntuals, que amb el temps maduren a propostes més polítiques i complertes d'acció local des d'una comprensió de la complexitat del conflicte en el seu conjunt. Es converteixen així, amb propostes de construcció de pau des de l'espai local, però amb perspectiva nacional. La suma d'aquest tipus d'iniciatives és un dels principals actius d'un territori per avançar vers una pau duradora.

Els camps d'acció són múltiples:

- Demandes de reconeixement i autonomia de pobles indígenes
- Lluites sindicals pels drets dels treballadors i treballadores
- Xarxes de dones pel reconeixement dels seus drets i participació política
- Lluites camperoles per accés a les terres i desenvolupament local
- Processos comunitaris de resistència enfront el desplaçament forçat
- Iniciatives per fer pressió per aconseguir acords humanitaris o acords de pau
- Accions pel reconeixement de les víctimes o per la recuperació de la memòria històrica
- Altres...

Bancs d'iniciatives de pau

Com donar suport a iniciatives de pau? Què és una bona pràctica en pau? Un recurs valuós per a identificar i conèixer iniciatives de pau que val la pena recolzar són els bancs de bones pràctiques.

- CPNN, **Culture of Peace News Network**, és un espai d'informació sobre esdeveniments, iniciatives de pau i altres informacions relacionades amb la cultura de pau. <http://cpnn-world.org/index-spanish.php>
- Datapaz (**Base de Datos de Acciones Colectivas por la Paz**): recull múltiples iniciatives de pau desenvolupades per la societat civil colombiana. <http://anterior.cinep.org.co/datapaz.htm>
- **Bancode Buenas Prácticas**: Banc de bones pràctiques recollit pel Programa de Nacions Unides pel Desenvolupament de Colòmbia. <http://www.saliendodelcallejon.pnud.org.co/index.shtml>

3/ Acompanyament internacional a iniciatives civils de pau

L'enfortiment de les capacitats locals per fer front al conflicte ha de tenir en compte, però, que qualsevol forma de suport extern no contribueix necessàriament a l'apoderament de la població local. En efecte, quan un actor extern pren un protagonisme massa gran, es pot malmetre la capacitat d'autogestió, de dinamisme i d'iniciativa del grup local. S'ha d'anar molt en compte de no crear una relació de dependència que deixaria al grup local a la mercè del suport internacional. D'aquesta manera, es desapoderaria el grup al qual es vol donar suport i es correria el risc que aquest es desinfla tan bon punt se li retiri aquest suport. Aquest va ser el cas de moltes organitzacions de la societat civil creades en el context de postguerra als Balcans: el nombre d'organitzacions en actiu va caure dràsticament a mesura que el suport es va anar retirant.

Qui recolzar?

Com identificar una iniciativa local de pau a qui donar suport? Alguns portals d'internet faciliten informació sobre actors amb qui col·laborar en iniciatives de pau. Aquí en trobareu dos exemples:

Peace Direct: és una organització britànica que promou el recolzament internacional d'iniciatives civils de pau en països en conflicte armat. La seva base de dades d'organitzacions inclou prop de 600 organitzacions d'una vintena de països en conflicte. (<http://www.peacedirect.org/> <http://www.insightonconflict.org/>)

Global Peacebuilders: Constructors Globals de Pau és una xarxa internacional d'iniciatives de resolució i transformació de conflicte, i de la consolidació de la pau, que permet connectar organitzacions, professionals, investigadors i altres grups a nivell mundial (<http://www.globalpeacebuilders.org/es.html>).

Per tal d'aconseguir un partenariat efectiu que apoderi la contrapart local s'han de definir molt clarament les tasques de cada actor:²

- **Actor intern:** Actors que tenen la responsabilitat de reconstruir societats fracturades des de dins. Poden ser governs, partits polítics, organitzacions de la societat civil, grups religiosos, persones desplaçades i la diàspora, incloses les persones refugiades.

² WSP International and IPA's Security-Development Nexus Program (2004). *Building effective partnerships. Improving the relationship between internal and external actors in postconflict Countries.*

- **Actor extern:** Representants dels actors de l'ajut bilateral i multilateral que organitzen i donen suport a les estratègies de construcció de pau. Són actors externs els donants, els organismes multilaterals, les organitzacions de la societat civil internacionals, i altres actors de la cooperació internacional.

En termes generals, la principal funció dels actors interns és aportar un coneixement profund del context, (persones implicades en el projecte, idiosincràsies culturals, percepcions). La principal funció dels actors externs és aconseguir el suport internacional (suport polític i econòmic), i suggerir models, presentar experiències d'altres contextos (veure la taula de la pàgina següent).

Teixint comunicació per a la veritat i la vida

Objectiu: Donar suport a una iniciativa local per implementar un sistema de comunicació i intercanvi autònom i permanent entre els pobles indígenes del Nord del Cauca (Colòmbia).

Context: Una llarga història de violència estructural, directa i cultural, on els pobles indígenes han patit la negació de la identitat cultural, l'autonomia i el territori ancestral des de la conquesta d'Amèrica.

Hi ha molts interessos per als grups armats i empreses entorn el territori indígena colombià: minerals, biodiversitat, interessos geoestratègics. La xarxa de comunicació sorgeix el 2005 responent al "Mandat Indígena i Popular" sorgit del 1r Congrés Indígena i Popular (Setembre, 2004), com una de les cinc àrees de treball a desenvolupar per la comunitat indígena colombiana. Aquesta xarxa de comunicació parteix d'aglutinar les diferents experiències existents prèviament a la zona.

Descripció: Aquesta xarxa consisteix en un seguit d'iniciatives per assegurar una comunicació independent d'interessos externs i autogestionada entre les diferents comunitats indígenes colombianes. La necessitat de crear-la parteix del convenciment de la força i riquesa dels sabers culturals, els rituals i els espais tradicionals en que s'expressa l'alegria de viure com un espai des d'on alimentar l'esperit de resistència necessari per lluitar per la supervivència d'aquests pobles. Per aconseguir-ho treballa des de l'ús de dos tipus d'instruments: els mitjans tecnològics (vídeo, Internet, etc.), i les formes tradicionals de comunicació comunitàries (assemblees, mingas, etc.). Ambdues formes es complementen per fer un treball, no només d'informació, sinó de reflexió, debat i presa de decisions col·lectiva.

Alguns dels actors externs que donen suport a aquesta iniciativa local de pau és la REDHER (*Red de Hermandad y Solidaridad con Colombia*), una xarxa europea de coordinació de les organitzacions de solidaritat amb Colòmbia.

Resultats: S'ha enfortit els mitjans de comunicació propis indígenes; s'ha establert la Radio Payumat; s'han format persones de les diferents comunitats en coneixements de comunicació i format un teixit entre elles; s'ha fet una xarxa de comunicacions efectiva en cada *cabildo* i entre ells, tot plegat de forma molt efectiva.

Contacte: <http://nasaacin.org/> i <http://www.redcolombia.org/index.php>

Gràcies a aquest tipus de pràctiques s'han aconseguit èxits en diferents àmbits socials:

- Pràctiques de governabilitat democràtica alternativa que amplia la participació directa i la presa de decisions compartida en l'elaboració de polítiques públiques i plans de desenvolupament local.
- Pràctiques de desenvolupament sostenible fonamentades en l'economia solidària i la millora de les polítiques públiques.
- Millora i enfortiment del sentit d'identitat, cohesió i organització social, clau per distanciar-se col·lectivament de propostes armades.
- Implementació de mesures de seguretat humana basada en estratègies de cobertura de les necessitats bàsiques i de protecció (acompanyament mutu, suport psicosocial, canalització de denúncies, etc.).
- Plans educatius per desaprendre la violència i d'educació per la pau.
- Acords humanitaris locals i regionals.